

Доклад

на Междуведомствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение към министъра на икономиката и енергетиката

за изпълнението на

Закона за забрана на химическото оръжие и за контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори за 2012 г.

Въведение

Конвенцията за забрана на разработването, производството, натрупването и употребата на химическо оръжие и за неговото унищожаване (Конвенцията) е подписана на 13 януари 1993 г. в Париж от около 160 държави сред които и България. Ратифицирана със закон през 1994 г. и влиза в сила на 29 април 1997 г. Страната ни е една от първите държави от Източна Европа, ратифицирала Конвенцията, като участва в работата на Подготвителния комитет за създаване на международна организация за забрана на химическите оръжия (ОЗХО) в Хага, Нидерландия.

ОЗХО. Кратка характеристика. Органи. Цели

ОЗХО е независима междуправителствена организация с универсален характер, чиито цели са пълното химическо разоръжаване и международното сътрудничество в областта на използването на химическата наука за мирни цели. Основни органи на ОЗХО са Конференцията на страните-членки (Конференцията), Изпълнителният съвет (ИС) и Технически секретарят (ТС).

Конференцията на страните-членки включва по един представител от всяка страна-член, като в делегацията на страната участват заместници и съветници. Конференцията провежда редовни годишни сесии. Конференция-преглед на дейността на Конвенцията се провежда на всеки пет години. Конференцията следи за прилагането на Конвенцията и има ръководни функции по отношение на дейността на Изпълнителния съвет и на Технически секретариат чрез приемане на ръководни принципи във връзка с изпълнението на техните функции. Приема доклади, програма и бюджет на Организацията, избира длъжностни лица, създава спомагателни органи и др.

Изпълнителният съвет (ИС) е оперативен орган на Организацията. Състои се от 41 члена, избрани за период от две години при спазване на ротационен принцип. Ефективното действие на Конвенцията се гарантира от справедливото географско разпределение, значението на химическата промишленост, както и на политическите интереси и интересите на сигурността. Техническият секретариат сътрудничи с Националните органи на всички държави-участнички и подпомага провеждането на консултации между тях. Правомощията на ИС са свързани със сключване на споразумения от името на организацията с други международни организации, с одобряване на споразуменията за провеждане на инспекции и др. На 02.10.2012 г. в Ню Йорк, САЩ Р България е подписала споразумение с Организацията относно привилегиите и имунитетите на Организацията. Проектът е бил одобрен на 63-та сесия на ИС на 16.02.2011 г.

Подпомагащ орган на Конференцията и ИС е Техническият секретариат (ТС) – притежава административни функции и изпълнява необходимите функции по проверка и подпомага държавите по въпроси, свързани с прилагането на разпоредбите на

Конвенцията. Техническият секретариат се състои от генерален директор, който е негов ръководител и главно административно длъжностно лице, инспектори, научен и технически екип.

Националните органи на всички държави-участнички в Организацията участват в ежегодни срещи, като през 2012 г. темата бе "Предизвикателствата пред Националните органи по прилагането на Конвенцията".

Държавите-членове на Организацията са разпределени в пет групи на регионален принцип: Африка, Азия, Източна Европа (в която участва страната ни), Латинска Америка и Карибски басейн, Западна Европа и други държави. Националните органи по прилагане на Конвенцията на всяка от които провежда регулярни годишни срещи на ротационен принцип.

През 2012 г. домакин на Единадесетата среща на Националните органи на страните-членове на ОЗХО от Източноевропейската група бе Варшава. Провеждането на този вид срещи предоставя форум за преглед и обсъждане на въпроси, свързани с практическото прилагане на Конвенцията, с насърчаване на регионалното сътрудничество и споделяне на опит.

Основни принципи на прилагане на Конвенцията:

- **Универсалност**

Към настоящия момент 188 държави са подписали и ратифицирали Конвенцията, Мианмар и Израел все още не са я ратифицирали, а шест държави: Ангола, Египет, Северна Корея, Сомалия, Южен Судан и Сирия не са я подписали.

- **Разоръжаване**

Главната задача на Организацията е прилагане на пълна забрана върху разработването, произвеждането, придобиването, съхраняването, предаването и употребата на химическо оръжие, в т.ч. борба с вътрешни безредици като метод за водене на война. Страните-членове на Организацията се задължават да унищожат наличните си запаси от химическо оръжие (и изоставено на територията на друга страна-член), както и обектите за неговото производство.

Седем държави-участнички (държава А (предполага се Южна Корея), Албания, Индия, Ирак, Либия, Руската федерация и САЩ) са декларирали притежание на химически оръжия и съоръжения за тяхното производство. Албания, Индия и държава А са завършили унищожението на своите запаси. В процеса на унищожаване държавите са длъжни да гарантират безопасността на хората и опазването на околната среда.

По данни на ОЗХО към 28.02.2013 г. са унищожени 55 939 метрични тона (78.57 %) от декларираните в световен мащаб 71 196 метрични тона химическо оръжие, като това е доказано чрез изпълнение на разпоредбите на Приложението за проверка на Конвенцията. Унищожени са и 3,95 млн. (или 45,56%) от 8.67 млн. химически боеприпаси и контейнери.

	Декларирали държави	Декларирани обекти	Проведени инспекции	Инспектирани обекти
Обекти за производство химическо оръжие	13	70	453	70
Обекти за унищожаване на химическо оръжие	6	35	1,562	35
Складове за химическо оръжие	7	35	468	35
Изоставено химическо оръжие	3	34	80	34
Старо химическо оръжие	15	49	114	49
Общо		223	2,677	223

Източник: www.opcw.org

От датата на влизане на Конвенцията в сила до 28.02.2013 г., Организацията е провела 5076 проверки на територията на 86 държави-участници. 223 декларирани обекта, свързани с химически оръжия са инспектирани. Обекти за производство на химическо оръжие (CWPFs) са декларирали 13 държави (Босна и Херцеговина, Китай, Франция, Индия, Ислямска република Иран, Ирак, Япония, Либия, Русия, Сърбия, Обединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия, САЩ, държава-участничка А). Към настоящия момент 64 от декларираните 70 съоръжения са деактивирани – напълно унищожени (43) или конвертирани в производства за мирни цели (21).

- **Неразпространение**

Прилагайки разпоредбите на Приложението за проверка (Дейности, незабранени от Конвенцията) са проведени следните инспекции на декларирани производствени предприятия. Тези дейности включват:

1. производство на химически вещества, принадлежащи на Списък 1 на Конвенцията само за изследователски, медицински, фармацевтични или защитни цели в конкретни количества за тези цели, при спазване на изискванията на чл. VI,
2. производство, преработване и употреба на химически вещества, принадлежащи на Списък 2 на Конвенцията, при спазване на изискванията на чл. VII,
3. производство на химически вещества, принадлежащи на Списък 3 на Конвенцията, при спазване на изискванията на чл. VIII,
4. други производства на органични химически вещества, включително такива, съдържащи фосфор, сяра и/или флуор, при спазване на изискванията на чл. IX.

	Държави-участнички, обявили производствени предприятия	Производства	Извършени инспекции	Инспектирани производства
Приложение 1	23	28	241	27
Приложение 2	36	473	620	481
Приложение 3	34	418	369	445
Други органични производства	80	4,415	1,169	4,429
Общо		5,334	2,399	5,382

Източник: www.opcw.org

- **Оказване на помощ и защита при използване на химическо оръжие**

Всяка държава-член на Организацията има право да поиска съдействие от нея в случай, че срещу нея са използвани химически оръжия или е застрашена от подобни действия, предприети от друга страна. Организацията подкрепя правото на всички държави да разработват средства за защита от химически оръжия, като се включва активно в обмена на научна информация за тези разработки.

ТС поддържа достъпна информация за различните способности за защита срещу химически оръжия, оказва сътрудничество за развитието и подобряването на националните програми за защитни цели.

Основните елементи в защитата срещу химически оръжия са физическа защита, идентифициране, обезвреждане, както и отчитане на фактора унищожаване на околната среда. Защитата срещу химическите оръжия се изразява в предпазване на дихателните пътища и използване на специални укрития. Идентифицирането е от жизненоважно значение за определяне на рисковете и възможностите за обезвреждане на химическо оръжие. Обезвреждането би могло да намали ефекта от токсичността на химическите вещества и нанесените от тях вреди, ако не са необратими. При осъществяване на посочените дейности се спазват правила за безопасността на хората и опазването на околната среда.

- **Международно сътрудничество**

Организацията насърчава международното сътрудничество в много области чрез финансиране на научни изследвания, оказване на правна помощ, развитие на обхвата за изследвания, провеждани в различни лаборатории и т.н. Стажантските програми и изследователските проекти подпомагат специализираното обучение с развитие на съвременни практики, особено за страни в преход. Научни изследвания в области като: еколого-съобразни технологии за унищожаване на токсични химически вещества, оказване на медицинска помощ при съприкосновение с такива, прилагане на естествени продукти в медицината и селското стопанство. По програмите за международно сътрудничество, финансиране са получили участници по Associated Program, химици с изследвания в областта на анализа, стажанти, подпомогнато е провеждането на редица

международни мероприятия. Разпределени по региони и проекти, последователността е в реда: Африка, Азия, Латинска Америка и Карибски басейн, Източна Европа, Западна Европа.

- **Сътрудничество на Организацията с други международни организации, конвенции, договори и режими:**

Организация на обединените нации и ОЗХО:

Споразумението, установяващо отношенията в партньорството на Организацията с ООН е одобрено от Конференцията на държавите-страни с решение C-VI/DEC.5 от 17 май 2001 г. и от Общото събрание на ООН в резолюция A/RES/55/283 от 07 септември 2001. Това споразумение декларира готовността на двете организации за действие по отношение на постигането на определените в мандатите им цели, както и такива, които могат да бъдат договорени между генералния директор на Организацията и генералния секретар на ООН.

КБО, ДНЯО и КЗХО, международни режими за експортен контрол:

Оръжията за масово унищожение включват ядрените, химическите, биологичните и радиологичните оръжия.

Женевският протокол от 1925 г. забранява използването на химически и биологични оръжия по време на война.

Конвенцията за забрана на биологическото и токсично оръжие (КЗБО) е открита за подписване на 10 април 1972 г. и влиза в сила през 1975 г. 171 са подписали КБО, като 16 от тях не са я ратифицирали. Отсъствието на режим за проверка на спазването на нейните разпоредби ограничава ефективността ѝ.

Р България ратифицира КЗБО през 1972 г., поемайки ангажиментите произтичащи от нея: да не разработва, произвежда, натрупва запаси, придобива микробиологични или други биологични средства или токсини за цели, забранени от КЗБО, както и оборудване или средства за доставяне им с цел използване във въоръжени конфликти.

Обобщена информация за държавите, подписали Женевския протокол, КЗХО и КБО може да бъде намерена на <http://www.armscontrol.org/factsheets/cbwprolif>

Държавите-участници в Австралийска група са страни и по двете конвенции. Режимът прилага общи правила и принципи при износа на определени химически вещества, човешки, растителни и животински патогени, токсини и свързано с тях оборудване за разработване, производство и разпространение.

Обединявайки и изделията от обхвата на контрол на останалите международни режими за експортен контрол и договори за неразпространение¹: Васенаарска договореност, Режим за контрол на ракетните технологии, Група на ядрените доставчици, Комитет Цангер, се сформира приложното поле на Регламент (ЕО) 428/2009 на Съвета на

---

¹ Вж. Доклад на Междуведомствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение за изпълнението на Закона за експортния контрол на продукти, свързани с отбраната, и на изделия и технологии с двойна употреба за 2012 г.

ЕС от 5 май 2009 г. за въвеждане на режим на Общността за контрол на износа, трансфера, брокерската дейност и транзита на изделия и технологии с двойна употреба (Регламент (ЕО) 428/2009).

Европейската комисия отделя изключително внимание на състоянието и готовността на страните-членки за реагиране на терористични заплахи, свързани с използването на химични, биологични, радиологични и ядрени материали и за защита на населението от рисковете от тяхното използване.

- **Прилагане на Конвенцията на национално ниво**

Всяка държава-член на Организацията има задължението да приеме и да прилага национално законодателство за контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори, както и да създаде Национален орган по прилагането на Конвенцията.

В страната ни са въведени административни практики по прилагането на разпоредбите на европейското и националното законодателство в областта на контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори:

- Регламент (ЕО) 428/2009;
- Закон за експортния контрол на продукти, свързани с отбраната, и на изделия и технологии с двойна употреба ((ЗЕКПСОИТДУ), Обн., ДВ, бр. 26 от 29.03.2011 г., в сила от 30.06.2012 г., изм. и доп., бр. 56 от 24.07.2012 г., в сила от 24.07.2012 г., ДВ, бр. 93 от 27.11.2012 г.);
- Правилник за прилагане на закона за експортния контрол на продукти, свързани с отбраната, и на изделия и технологии с двойна употреба ((ППЗЕКПСОИТДУ), Обн., ДВ, бр. 57 от 26.07.2011 г., в сила от 30.06.2012 г., изм. и доп., бр. 68 от 04.09.2012 г.);
- Постановление на Министерския съвет № 158 от 24.07.2012 г. за приемане на Списък на продуктите, свързани с отбраната, и Списък на изделията и технологиите с двойна употреба, които подлежат на контрол при внос (Обн., ДВ, бр. 59 от 03.08.2012 г.);
- Постановление на Министерския съвет № 272 от 30.10.2012 г. за изменение и допълнение на Постановление № 91 на МС от 9.04.2001 г. за утвърждаване на Списък на държавите и организациите, спрямо които Р България прилага забрана или ограничения върху продажбата и доставките на въоръжение и свързаното с него оборудване, в съответствие с резолюции на Съвета за сигурност на ООН и решения на Европейския съюз и на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (Обн., ДВ, бр. 37 ОТ 2001 г.; посл. изм. бр. 49 от 2012 г.);
- Закон за забрана на химическото оръжие и за контрол на токсичните химически вещества и техните прекурсори ((ЗЗХО), Обн., ДВ, бр. 8 от 28.01.2000 г., изм., бр. 82 от 16.10.2009 г., в сила от 16.10.2009 г.);
- Наредба № 16-437 от 04.05.2007 г. за условията и реда за извършване на дейности с токсичните химически вещества и техните прекурсори ((Наредбата), Обн. бр. 40 от 2007 г., изм. бр.18 от 23.02.2013 г.);

- Наказателен кодекс (посл. изм. 2013 г.).

Съгласно чл. 11 от ЗЗХО, **Национален орган на Р България по прилагането на Конвенцията е Междуведомствената комисия за експортен контрол и неразпространение на оръжията за масово унищожение към министъра на икономиката и енергетиката.** Основните ѝ функции са свързани с:

- Предоставяне на първоначалните декларации на страната ни по отношение на отсъствието от територията на Р България на химическо оръжие и на обекти за неговото производство (до 30 дни след влизането на Конвенцията в сила),
- Одобрява и предоставя годишните декларации на страната ни за изминали и планирани дейности с токсични химически вещества и техните прекурсори, посочени в приложенията, както и данни за други органични химически производства,
- Осигурява безпрепятственото провеждане на инспекции на територията на страната на декларираните производствени предприятия,
- Представя Националната програма за защитни цели на Р България и др.

Дейности с токсични химически вещества:

I. Производствена дейност. Съгласно ЗЗХО и Наредба 16-473 предприятия, извършващи производствени дейности с посочените вещества, подлежат на регистрация в Междуведомствената комисия. Регистрацията е за срок от три години, като всяка следваща регистрация се извършва за същия срок. Междуведомствената комисия поддържа публичен регистър за извършените регистрации.

На регистрация подлежат предприятия, които:

- произвеждат химически вещества от Приложение 1 на ЗЗХО за цели и в количества, незабранени от Конвенцията,
- извършват производство, преработване и употреба на химически вещества от Приложение 2 на ЗЗХО над определени количествени прагове в зависимост от техния вид,
- произвеждат което и да е вещество от Приложение 3 на ЗЗХО в количество над 30 т,
- произвеждат чрез синтез на органични химически вещества извън приложенията на ЗЗХО, съдържащи фосфор, сяра или флуор в количество на произведеното вещество над 30 т,
- произвеждат чрез синтез на органични химически вещества извън приложенията в общо количество над 200 т.

Предприятията, извършвали посочените дейности, декларират пред Националния орган вид, количества, цели на производствата, както и друга допълнителна информация за предходна календарна година, а така също и планирани производствени дейности с вещества от приложения 2 и 3 за следващата календарна година. Други органични производства, включително такива, съдържащи фосфор, сяра или флуор на територията на страната ни са: производство на формалин, пропилен, метил третичен бутилов етер,

динатриев-етилен-бис-дитио-карбамат, фталов анхидрид, малеинов анхидрид, тиамулин хидроген фумарат, тилозин фосфат, тилмикозин, тилозин тартарат, тиамулин база. Те намират приложение във ветеринарната медицина, като защитни препарати за селското стопанство, в производството на органични разтворители, лако-бояджийската промишленост и други.

II. Търговска дейност. Химическите вещества от Приложение 1 на ЗЗХО са включени в Списъка на продуктите, свързани с отбраната (Приложение 1 на ПМС 158). Химическите вещества от Приложения 2 и 3² на ЗЗХО са включени в Приложение 1 на Регламент (ЕО) 428/2009.

През 2012 г. износ, трансфер и внос на химически вещества от Приложение 1 на ЗЗХО, както и износ и трансфер от територията на Р България на вещества от приложения 2 и 3 не е осъществяван.

Внос на посочените вещества се извършва след регистриране на вноса от министъра на икономиката и енергетиката или от оправомощени от него длъжностни лица, а трансфер за територията на страната се извършва след предварителна писмена декларация по образец № 3 на Наредба 16-473, подадена в седем дневен срок.

За 2012 г. на територията на страната ни за целите на гражданското производство са внесени: 2, 2'-(метилимино)диетанол, 2,2',2''-нитрилотриетанол, диметилфосфит, 2-хлоро-N,N-диетилетанамин хлорид, 2,2''-тиодиетанол и др. Те намират приложение във фармацевтичното производство, ветеринарната медицина, багрилната индустрия и др.

В изпълнение на разпоредбите на ЗЗХО и Наредба 16-473, Националният орган обобщава, одобрява и представя декларациите на Р България в Организацията. Те включват:

- Данни за изминали дейности за предходната календарна година в срок до 90 дни след нейния край (*Annual Declarations on Past Activities*),
- Данни за планирани дейности за следващата календарна година в срок до 60 дни преди нейното начало (*Annual Declarations on Anticipated Activities*).

Провеждане на инспекции

Въз основа на подадените данни в декларациите за производствените дейности, представители на Организацията провеждат на територията на страната ни инспекции, които имат за цел да докажат верността на обявените дейности, както и отсъствието на производство на вещество от Приложение 1 на ЗЗХО. Международните проверяващи екипи се съпровождат от ескортираща група, включваща представители на министерство на икономиката и енергетиката, „Контрол над въоръженията“ на Министерство на отбраната и Държавна агенция „Национална сигурност“.

---

² Вкл. рицин и сакситоксин

До настоящия момент в страната ни са проведени седемнадесет инспекции по видове, както следва:

година	Приложение 2	Приложение 3	ДОВ, включително съдържащи ФСФ ³
1999		+	
2000			+
2002	+		+
2003	+		
2004			+
2006	+		+
2007			+ ФСФ
			+
2008 ⁴	+		+
	+		
2009			+ ФСФ
2010	+		+ ФСФ
2012	+		

Докладите от проведените инспекции показват пълно съответствие на декларираните данни и отчитат много добро сътрудничество между представителите на инспектиращия и ескортиращия екипи.

Националният орган осигурява високо ниво на информираност на представителите на химическата промишленост и търговските дружества във връзка с процедурите за провеждане на инспекции (по приоритет, както и инспекции с взимане на проби за анализ на място) в изпълнение на верификационния режим на Конвенцията, спазване на забраните и ограниченията, произтичащи от Конвенцията и в съответствие с резолюции на Съвета за сигурност на ООН, актове на Европейския съюз и решения на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа чрез поддържане на актуална интернет страница и организиране на семинари.

Предоставяне на помощ и защита от химическо оръжие:

Р България предоставя годишни данни за Националната програма за защитни цели в областта на компетенциите на Министерство на вътрешните работи и Министерство на отбраната.

В изпълнение на чл. X на Конвенцията, страната ни е декларирала готовност да предостави защитни облекла и противогази на друга държава-член в случай, че срещу нея бъде използвано химическо оръжие.

В областта на **международното сътрудничество и обмен на информация**, Междуведомствената комисия провежда консултации с представители на ТС и останалите

³ ДОВ-други органични вещества, ФСФ – фосфор, сяр, флуор

⁴ Едната от проведените инспекции бе съпроводена с вземане на проби и анализ на място от екип от аналитични специалисти на Организацията.

Национални органи; подкрепя български представители за участие в курсове, организирани от ОЗХО: за обучаващи инспектори, служители на Агенция „Митници“, медици; подкрепя българска кандидатура за участие в Associate Program, финансира български научни проекти и т.н. Актуална информация за този вид предстоящи събития се публикуват регулярно на интернет адреса на Междуведомствената комисия www.exportcontrol.bg

Със спонсорството на ОЗХО и съвместно с Националния орган в България са проведени:

- 1998 г. Симпозиум по изпълнението на чл. X от Конвенцията, София
- 2000 г. Семинар на тема „Инспекционна дейност“, ВА „Г.С. Раковски“, София
- 2003 г. Семинар по изпълнението на Конвенцията, Созопол
- 2003 г. „Защита 2003“, Бургас
- 2004 г. „Оказване на помощ и защита“ за представители от Югоизточна Европа,
- 2009г. Осма регионална среща на представителите на Националните органи на

Източноевропейската група на Организацията, София

Генералният директор на ОЗХО посети страната ни по покана на вицепремиера и министъра на външните работи г-н Ивайло Калфин през 2008 г. и по покана на министъра на икономиката и енергетиката г-н Петър Димитров през 2009 г. за провеждането на Осмата регионална среща. Изборът на страната ни за домакин на такъв форум е признание за последователната политика, която България следва в областта на неразпространението на оръжията за масово унищожение.